

Amir Kapetanović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

akapetan@ihjj.hr

JEZIČNA UPORABA U ĆIRILIČNOM DUBROVAČKOM DOMINIKANSKOM LEKCIONARU

U ovom prilogu raspravlja se o *Dubrovačkom dominikanskom lekcionaru*, štokavskom dubrovačkom odvjetku *Bernardinova lekcionara* (1495.) s početka 16. stoljeća, koji je od onodobnih hrvatskih lekcionara do sada najmanje privukao interes istraživača, tako da o njemu nema novih obavijesti poslije Rešetarove studije (1933.) posvećene dubrovačkim prijepisima *Bernardinova lekcionara*. Tekst nije objavljen, a rukopis se čuva u knjižnici dubrovačkoga dominikanskoga samostana (br. 39). Prilog nije usmjeren na popisivanje svih grafijskih i jezičnih obilježja toga lekcionara, nego se daje osnovni opis toga rukopisa i teksta te se raspravlja o stupnjevitoj jezičnoj realizaciji, s posebnim osvrtom na jezik lekcija koje se u tom lekcionaru ponavljaju, po čemu se on razlikuje i od predloška i od ostalih dubrovačkih prijepisa.

I. Uvod

Dubrovački rukopisni lekcionari (*Ranjinin lekcionar* [RL], *Dubrovački dominikanski lekcionar* [DDL] i *Lajpciški lekcionar* [LL]), koji su nastali prema tiskanom *Bernardinovu lekcionaru* [BL], poslije istraživanja Milana Rešetara nisu privukli osobitu pozornost filologa. Teško je reći je li razlog tomu to što su ti lekcionari oduvijek bili u sjeni ishodišnoga tiskanoga lekcionara ili je razlog to što je M. Rešetar, nadovezujući se na A. Leskiena (Leskien 1881), vrlo detaljno izvijestio stručnu javnost (Rešetar 1933) o odnosu tih dubrovačkih inačica lekcionara s BL-om, opisao njihove najvažnije jezične i grafijske značajke te razriješio mnoge kodikološko-tekstološke zagonetke i prijepore. Poslije Rešetarovih istraživanja iz prve polovine 20. stolje-

ća jedino je od dotična tri rukopisna dubrovačka lekcionara *Lajpciški lekcio-*
nar bio predmetom novih ekspertiza, i to tako da se Joseph Schütz svojom
dvotomnom monografijom o njemu (Schütz 1963) upustio i u novo datira-
nje toga rukopisa, koje nije bilo u skladu s prethodnim Rešetarovim. Re-
šetar je smatrao da je LL nastao s drugoga izdanja BL-a sredinom 16. sto-
ljeća, a Schütz je tvrdio da je nastao koncem 15. stoljeća. Sve je ostalo do-
nedavno na tekstološkim dokazima jer ni M. Rešetar ni J. Schütz nisu bili
napravili analizu vodenih žigova (Barbarić 2011). Stoga je Schützovo da-
tiranje i mnijenje o tom lekcionaru, novije od Rešetarova, lebdjelo u našoj
stručnoj literaturi sve dok nedavno Vuk-Tadija Barbarić nije interpretirao
analizu vodenih žigova toga rukopisa i pokazao da se moramo vratiti Re-
šetarovoj tezi (Barbarić 2012). I RL i LL dostupni su javnosti, prvi je obja-
vio u latiničnoj transkripciji M. Rešetar (1894), a faksimile drugoga obja-
vio je Schütz (Schütz 1963). Kako rukopisni DDL ni na koji način do sada
nije u cijelosti objavljen i čuva se u dubrovačkom dominikanskom samo-
stanu¹, taj je dubrovački odvjetak BL-a najmanje dostupan i, čini se, u filo-
logiji zapostavljen. Objavljeni su tek kratki izvadci u 19. stoljeću i osvrnuli
su se na njega K. Vojnović (1893, tj. 1896²) i M. Milas (1893), ali tek posred-
stvom Rešetarove studije iz 1933. podatci o tom lekcionaru počeli su kola-
ti stručnom literaturom. S obzirom na to da taj lekcionar pripada skupini
starohrvatskih štokavskih tekstova pisanih ćirilicom, među kojima je osim
LL-a i prva hrvatska ćirilicom tiskana knjiga koju nazivamo *Ćirilički dubro-*
vački molitvenik (Venecija, 1512.)³, važno bi bilo u ovom prinosu posebno
osvijetliti značajke i važnost DDL-a te mogućnosti njegova iskorištavanja
u filološkim istraživanjima.⁴

II. Osnovni opis DDL-a

DDL i LL zapisani su ćirilicom prema BL-u, i to tako da je jugoistoč-
na čakavština BL-a prilagođena dubrovačkoj štokavštini. Ta su dva ćiri-

¹ U knjižnicu je dominikanskoga samostana »stigao prije g. 1582, kako tvrdi S. Cri-
jević u katalogu te biblioteke što ga je on g. 1751. sastavio« (Rešetar 1933:17).

² Rad je predan u tisak 1893., a otisnut 1896. godine.

³ Sačuvana su tri primjerka (London, Pariz, Washington), od kojih je pariški gotovo
potpurn — nedostaju mu samo dva lista (v. Rešetar 1938a, Rešetar 1938b, Немировский
1993, Nazor 2005).

⁴ U ovom prilogu nećemo polemizirati s priložima srpskih filologa koji sve što je
pisano ćirilicom i štokavštinom na južnoslavenskom prostoru smatraju dijelom srp-
skoga kulturnoga naslijeđa. Svi su dubrovački ćirilični lekcionari i *Ćirilički dubrovački*
molitvenik (koji je u starijoj južnoslavenskoj literaturi poznat, samo zbog uporabe ćiri-
lice, i pod neadekvatnim nazivom *Srpski molitvenik*) duboko usječeni u vjerski i jezični
kontekst ondašnje kulture hrvatske etničke zajednice.

lična štokavizirana odvjетка BL-a nastala ipak odjelito: LL nije prepisan s DDL-a i nemaju isti predložak jer je DDL nastao na temelju prvoga (1495.), a LL na temelju drugoga tiskanoga izdanja BL-a (1543.). DDL se razlikuje od RL-a i LL-a, ali i od predloška BL-a, po tom što se u njemu lekcije koje se ponavljaju donose svugdje u cijelosti, a ne samo prvi put. Bitna je značajka DDL-a što ga je ispisivao samo jedan prepisivač, i to, prema Rešetarovu uvjerljivo dokazivanju, isti onaj prepisivač koji je bio glavni pisar *Libra od mnozijek razloga* (1520.). Prema tomu, prepisivač je iz dubrovačkoga kraja, koji je radio s početka 16. stoljeća.⁵

Rukopis DDL-a (12,5×20 cm) čuva se pod brojem 39 u knjižnici dubrovačkoga dominikanskoga samostana po kojem je dobio naziv. Nema staru nego noviju folijaciju olovkom (1–254). Folijacije nema na praznim listovima (255–261). Kurzivnom ćirilicom ispisano je nekoliko bilješki na posljednjem listu (261a–261b). Čitav je tekst u DDL-u jednostupačan, s prosječno 24 retka. Rubrike i inicijali lekcija i molitvi ispisani su crvenom tintom, po čemu se izdvajaju od ostatka teksta pisanoga crnilom. U rukopisu je nađen kardinalski šešir kao vodeni žig, tip koji je potvrđen u dubrovačkim notarskim knjigama iz 1516. i 1518. godine (Mošin 1964:304). Usporedba grafije glavnoga pisara *Libra od mnozijek razloga* i DDL-a ukazuje na ista rješenja, premda je u DDL-u češća uporaba đerva za /j/ (pored /ć/ i /ž/). Rukopis DDL-a nesumnjivo je čistopis jer rijetko nalazimo prekriveni dio teksta (obično je ponovljena pogrešno prepisana riječ). Prepisivača je mučila mjestimice latinična grafija predloška pa je kadikad prepisivao s nerazumijevanjem. Tako su potvrđene riječi koje na mjestu njihove potvrde nemaju smisla (npr. *svakom* umjesto *šakom* [45a] — očito je pogrešno protumačen latinični zapis *ffakom* tako što je prepisivač zamijenio dva visoka grafema <ff> sekvencom <ff> ili <ff>, potom *viđati* [181a] umjesto *ujati/ujeti* ('uhvatiti', 'uhititi'), što je pogrešna interpretacija latiničkoga zapisa *viati*, koji se čakavski može čitati i *ujati* i *vijati* ['viđati']. Postoje i zapisi nepostojećih riječi, koje su nastale samo zbog prepisivačeve pogrešne interpretacije latinične grafije (npr. *osvien'* [71b] prema latiničnomu *offuien* [= čak. *osujen*] umjesto *osuden*, potom *zakan'* [176b] prema latiničnomu *zachan* umjesto *žakan*, zato što je početni fonem /ž/ bio zabilježen grafemom <ʒ> koji je mogao označivati i /z/ i /ž/).

⁵ U svojoj analizi iz 1933. Rešetar je uvjerljivo pokazao na temelju riječi *klobučica* da je prepisivač bio Dubrovčanin i približno je datirao rukopis napisavši da je bliži godini 1495. nego godini 1520. (Rešetar 1933:23, 39).

III. Što nam govore jezićnostilske varijacije hrvatskih lekcionara?

Na raznolike realizacije i adaptacije te propusnost ćakavskih znaćajki u DDL-u ne bismo trebali gledati samo kao na posljedicu nemara i nepomnje zapisivaća. Rešetar je već istakao glavne znaćajke štokavštine DDL-a, ali u njegovoj potrazi za »pravim govorom« starih pisara nema stupnjevita pristupa koji bi raskrivao ne samo odnos prema ćakavskom predlošku nego i odnos prema inodijalektnim (ćakavskim) znaćajkama u vlastitoj jezićnoj uporabi, što je važno pitanje kada govorimo o književnojezićnim varijetetima hrvatske pisane baštine. Stoga, umjesto nabranjanja ionako poznatih najvažnijih jezićnih znaćajki ondašnje štokavštine koje se odražavaju u DDL-u, smatramo da je potrebno razrediti neke njegove jezićne znaćajke kako bismo barem stekli dojam o slojevitosti jezićne realizacije. Na prvoj razini rijeć je samo o propuštanju inodijalektnih elemenata u štokavski književni idiom, ali među njima nemaju sve takve jezićne znaćajke isti status. Dok je oblik *ispunio* (-l > -o) u BL-u štokavizam (91a), a *umiteostvo* (ikavski oblik) u DDL-u mođe se smatrati ćakavizmom (117a), naći ćemo prilićno ravnopravno i nepredvidivo ćakavsko-štokavsko variranje nekih zamjenićkih oblika (npr. *koji* i *ki*). Na drugoj razini rijeć je o podvrgavanju dijatopijskim jezićnim konvencijama i usklaćivanju jezika prema jezićnom sustavu i uzusu sredine, ali ni na toj razini ne mođeimo govoriti o podjednaku statusu jezićnih znaćajki jer bi trebalo razlikovati barem nekonsekventno štokaviziranje (npr. *anđel* [185b] i *anđeo* [201b] prema ćakavskom *anjel*), sustavno štokaviziranje (npr. *ća > što*, *va > u*, *hiža > kuća*), a trebali bismo imati u vidu i preklapanje nekih jezićnih znaćajki između dubrovaćkoga štokavskoga i južnoćakavskoga (npr. ikavsko *prid*). Na trećoj razini našle bi se jezićne znaćajke koje se mogu kvalificirati kao neoćekivane stilizacije teksta ili neoćekivan izbor jezićnih sredstava s obzirom na mjesto i vrijeme stilizacije. To bi se moglo oprimjeriti podacima o Gmn. imenica jer osim štokaviziranja tipa *lakat > lakata* (6a), *hļibov > hļjeba* (78a) nalazimo zanimljiv odnos gramatićkih morfema kada se -ov iz BL-a u DDL-u zamjenjuje nultim morfemom (*idolov > idol* [80b], *kolinov > koljen* [11b, 195b, 208a]). Po tom se DDL bitno razlikuje od *Libra od mnozićjeh razloga*, ali i LL-a, koji je u tom još konzervativniji. U potonjem primjeru razvidna je "kreativnost" i tolerantnost prepisivaća, koji je poznavao i izabrao inodijalektne gramatićke znaćajke mimo predloška i na njih nije gledao kao na strano tijelo u svojem prijepisu. Ta je pojednost osobito važno za proućavanje hrvatskih povijesnih književnojezićnih idioma jer nam pokazuje da su se u književnim tekstovima ostvarivale različite varijacije i da nije bilo ćvrstih

“zidova” između onodobnih hrvatskih književnojezičnih idioma različito dijalektno obojenih. Osim toga, cijeli ovaj osvrt ukazuje na stratificiranu jezičnu uporabu u kojoj jezične značajke nemaju istu vrijednost i status, pa se ocrtana raznolikost ne može svesti samo na odnos dvaju dijalekata. U objašnjavanju potvrda *umiteostvo*, *anđel/anđeo* i *koljen* ne arbitrira povijesna dijalektologija nego povijesna sociolingvistika i stilistika.

IV. Što nam govori tekst koji se ponavlja?

Već je istaknuto da se DDL razlikuje od BL-a, RL-a i LL-a po tom što se u njemu lekcije donose svugdje u cijelosti, a ne kao obično samo prvi put u tekstu. Postoje lekcije u DDL-u koje se ponavljaju *četiri puta* (Dn 3₄₉₋₅₂; Lk 11₂₇₋₂₈), *tri puta* (Ez 1₁₀₋₁₄; Iv 15_{26-16₄}; Iz 7₁₀₋₁₅; Lk 1₂₆₋₃₈; Lk 7₃₆₋₅₀; Mt 5₁₃₋₁₉; Mt 11₂₅₋₃₀; Mt 16₁₃₋₁₉; Mt 19₂₇₋₂₉; Mudr 5₁₋₅; 2 Tim 4₁₋₈) i *dva puta* (Bar 3₉₋₃₈; Dj 5₁₂₋₁₆; Dj 8₁₄₋₁₇; Dj 12₁₋₁₁; Ez 37₁₋₁₄; Ef 1₃₋₈; Ef 4₇₋₁₃; Fil 2₅₋₁₁; Iv 5₂₅₋₂₉; Iv 10₁₁₋₁₆; Iv 12₂₄₋₂₆; Iv 14₂₃₋₃₁; Iv 15₁₋₇; Iz 4₁₋₆; Iz 60₁₋₆; Izl 12₁₋₁₁; Izl 14_{24-15₃}; Izr 8₂₂₋₃₅; Jon 3₁₋₁₀; 2 Kor 13_{11, 13}; Lk 1₃₉₋₄₇; Lk 3₁₋₆; Lk 4₃₈₋₄₄; Lk 7₁₁₋₁₆; Lk 10₁₋₉; Lk 12₃₅₋₄₀; Mt 5₁₋₁₂; Mt 17₁₋₉; Mt 20₂₀₋₂₃; Mt 24₄₂₋₄₇; Mt 25₃₁₋₄₆; Pnz 31₂₂₋₃₀; Post 22₁₋₁₉; Sir 24₉₋₁₂; Sir 44₁₀₋₁₅; Sir 44₁₇₋₂₀, 45_{3, 16}; Sir 44₂₅₋₂₇, 45₂₋₈; Tit 2₁₁₋₁₅). U navedena ponavljanja nismo uračunali pogreške kao što je ponavljanje dijela prethodnoga teksta (199a – 199b, Lk 2₂₂₋₃₂). Nejednako ponavljanje istih lekcija iz pera jednoga zapisivača omogućuje nam uvid u (1.) varijacije koje su potpuno različite od predloška (BL-a) i (2.) varijacije koje se jednom potvrdom slažu s predloškom (BL-om). U prvu skupinu mogu se svrstati, primjerice, neka imena (*Ozep / Jozep / Ozip* [3a, 201b, 109b] prema *Osip* u BL-u), gramatičke značajke kao što je DL ž. r. pridjeva (*velici/velikoj* [202b, 204b] prema *veliki* u BL-u ili *Jakobovi/Jakobovoj* [240a, 3b] prema *Jakovlji* u BL-u), neki oblici 1. jd. prez. (*pošļu/pošļem* [165b, 238a] prema *pošaļu* u BL-u) i tvorba (i uporaba) nesvršenih glagolskih oblika (*oslobadati se / oslobodevati se* [161a, 223a] prema svršenom *osloboditi se* u BL-u) te leksik (npr. *trst/hrek* [224a, 224a] prema *tars* u BL-u ili *nadvor/izvan* [224a, 229b] prema *vanka* u BL-u). U drugoj su skupini riječi s naveskom i bez njega (*zatoj / zato* [2b, 239b] prema *zato* u BL-u), gramatičke značajke kao što je DL zamjenica (*sebje/sebi* [18a, 220a] prema *sebi* u BL-u), neki oblici 3. jd. prez. s gubljenjem dočetnoga -t (*jes/jest* [156a, 133a] prema *jest* u BL-u), neki oblici 3. mn./du. impf. (*bjeħu / bjeħota / biħota* [183b, 92a, 36b] prema *biħota* u BL-u), poredak (ne)enklitičkih oblika (*blagovati će / hoće blagovati* [201b, 239b] prema *hoće blagovati* u BL-u ili *da vam sam rekao / da sam vam rekao* [152b, 238b] prema *da sam vam rekal* u BL-u) i leksik (*umiti/oprati* [92a, 209b] prema *oprati* u BL-u, *došastje/prišastje* [18a, 233a] prema *prišastje*

u BL-u, *družina/tovariši* [6b, 57a] prema *tovariš* u BL-u). Izabrani i navedeni primjeri u dvjema skupinama pokazuju nam da prepisivač s jedne strane bira isključivo svojoj sredini svojstvenu riječ, a s druge strane uz svoju unosi (i adaptira) riječ ili konstrukciju koja to nije. I ovdje se vide ne samo varijacije između čakavskoga predloška i štokaviziranoga prijepisa nego i tolerantnost štokavskoga prepisivača prema riječima i izrazima koji mu vjerojatno ne bi bili prvi izbor, ali ih ne smatra stranim tijelom, štoviše u mnogim slučajevima stilistički je to relevantno jer su njihovom uporabom izbjegnuta monotona ponavljanja istih riječi.

V. Zaključak

DDL je do danas neobjavljen i najmanje istraživani štokavski odvjetak 1. izdanja BL-a s početka 16. stoljeća. Ćirilica toga rukopisa podudara se s onom koju poznajemo iz pera glavnoga pisara *Libra od mnozijek razloga*. DDL je još jedno svjedočanstvo o negdašnjem odnosu i prožimanju hrvatskih dijalektnih stilizacija hrvatskoga književnoga jezika. Analiza upućuje na stupnjevitu prilagodbu DDL-a i posebnost pisanoga jezika, koji nije puki odraz govora (Žagar 2007:79–100). Po svojim karakteristikama (jedan pisar, inodijalektni predložak i lekcije koje se ponavljaju) DDL je odličan predložak za istraživanje negdašnjih međudijalektnih razlika prisutnih u književnim tekstovima i jezične varijantnosti unutar jedne (štokavske) adaptacije i stilizacije teksta, i to ne samo iz perspektive povijesne dijalektologije nego i iz perspektive povijesne sociolingvistike i stilistike. Pomne analize takvih svjedoka vremena ne govore nam samo o značajkama jednoga idioma iz pera jednoga pisara nego otvaraju vrata i ograničenoj rekonstrukciji povijesnih idiolekata.

Literatura

- Barbarić, Vuk-Tadija. 2011. Lajpciški lekcionar i njegovi »predložci«. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 37/1. Zagreb. 1–28.
- Barbarić, Vuk-Tadija. 2012. Nove spoznaje o *Lajpciškom lekcionaru*. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 38/1. Zagreb. 1–18.
- Leskien, August. 1881. Das dalmatinisch-serbische cyrillische Missale Romanum der Leipziger Stadtbibliothek. *Berichte über die Verhandlungen der kön. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig : Philologisch-historische Klasse I–II*. 199–250.
- Milas, M[atej]. 1893. Starinski hrvatski Evngjelistar. *Vienac. Zabavi i pouci* XXV:33. Zagreb. 531.

- Mošin, Vladimir. 1964. Joseph Schütz : Das handschriftliche Missale illyricum Cyrilicum Lipsiense. Bibliotheca slavica. I Band. Philologisch-linguistische Monographie : S. XVI + 323; Bd. II. Phototechnische Reproduktion des Kodex : S. VIII + 550, 1963. Otto Harrasowitz : Wiesbaden. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 30:1–2, 297–305.
- Nazor, Anica. 2005. Еще один экземпляр дубровницкого молитвенника 1512 года. *Федоровские чтения*. Москва : Наука.
- Немировский, Евгений. 1993. Оксфордский экземпляр венецианского ѢФИЧІЕ СВЕТЕ ДІЕВЕ МАРИЕ 1512 года. *Slovo* 41–43, 241–247.
- Rešetar, Milan. 1933. *Bernardinov lekcionar i njegovi dubrovački prepisi*. Posebna izdanja SKA XCIX. Filozofski i filološki spisi 23. Beograd.
- Rešetar, Milan. 1938a. Uvod u: Rešetar, Milan i Ćiro Đaneli: *Dva dubrovačka jezična spomenika iz XVI vijeka*. Posebna izdanja SKA CXXII. Filozofski i filološki spisi 32. Beograd.
- Rešetar, Milan. 1938b. Jezik srpskoga Molitvenika od g. 1512. *Glas Srpske akademije nauka* 176. Drugi razred 90. Beograd.
- Romaine, Suzanne. 1982. *Socio-historical Linguistics: Its Status and Methodology*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Schütz, Joseph. 1963. *Das handschriftliche Missale illyricum cyrilicum Lipsiense*. Erster Band: Philologisch-Linguistische Monographie; Zweiter Band: *Phototechnische Reproduktion des Kodex*. Wiesbaden : Otto Harrasowitz.
- Vojnović, Kosto. 1896 [u tisak predano 12. 04. 1893.] Prilozi k arhivalnijem pabircima dubrovačkijem. *Starine* XXVIII. Zagreb.
- Žagar, Mateo. 2007. *Grafostilistika srednjovjekovnih tekstova*. Zagreb : Matica hrvatska.

Vrela

- BL I = *Lekcionar Bernardina Splitsanina*. Uredio i predgovor napisao J. Bratulić. Književni krug, Split, 1991. [Pretisak iz 1495.].
- BL II = *Stumacenia od svetih pistuo y Evangelgi*, Venecija, 1543.
- DDL = Rkp. 39 u knjižnici dubrovačkoga dominikanskoga samostana.
- LL = v. u Literaturi Schütz 1963.
- RL = Rešetar, Milan. 1894. *Zadarski i Rańinin lekcionar*. Za štampu priredio Milan Rešetar, Djela JAZU XIII, Zagreb 1894.

Language use in the cyrillic Dubrovnik Dominican Lectionary

Abstract

This article discusses the Dubrovnik Dominican Lectionary (DDL), a Štokavian descendent of Bernardin's Lectionary (1495), which has attracted the least academic attention of all Croatian lectionaries to date, having last been the subject of research in Rešetar's 1933 study of transcriptions of Bernardin's lectionary made in Dubrovnik. The text has not been published, and the manuscript is held in the library of the Dominican monastery in Dubrovnik (no. 39). Its characteristics make the DDL an excellent subject for research on interdialectal differences once present in literary texts, as well as on linguistic variability within a single (Štokavian) textual adaptation and stylization, from the perspectives of both historical dialectology and historical sociolinguistics and stylistics. The paper is not focused on listing all of the lectionary's graphic and linguistic idiosyncracies, but rather on providing a basic description of the manuscript and its text, as well as a discussion on its stepwise linguistic adoption and adaptation (on three levels). The analysis shows layered language usage in which linguistic characteristics do not share the same value or status. The linguistic diversity of the text cannot simply be reduced to the relationship between two dialects (Čakavian and Štokavian), especially pointed out in cases such as its use of the root (nominative) morpheme in genitive plural declination, even in places where no Čakavian source exists. A comparison and analysis of readings repeated in the DDL show that the transcriber chose words unique to his own native linguistic environment, while using (and adapting) words or constructions foreign to it along with them, showing the tolerance of Štokavian transcribers to words and expressions that would likely not have been their first choice.

Ključne riječi: Dubrovački dominikanski lekcionar, Bernardinov lekcionar, ćirilica, štokavština, 16. stoljeće, jezična varijantnost, povijesna sociolingvistika, stilistika

Key words: Dubrovnik Dominican Lectionary, Bernardin's Lectionary, Cyrillics, Štokavian, 16th century, linguistic variance, historical sociolinguistics, stylistics